

»försvunnen och har troligen blifvit bortflyttad eller möjligen förstörd, då Bondeska grafkoret tillbyggdes».

Omkr. 1910 anträffades på kyrkogården ett fragment av stenen, endast innehållande ornament. Det låg sedan till 1924 på östra kyrkogårdsmuren. Det förvaras numera i kyrkans vapenhus.

Redan på Hadorphs och Leitz' träsnitt är ristningen mycket defekt. Kanterna äro avslagna både nedtill och på båda sidorna, och av inskriften finns ej mycket i behåll.

Längd: 2 alnar, bredd: drygt 1 aln. Fragmentets storlek $0,47 \times 0,42$ m.

Inskrift (enligt B 152):

stain × if- . . . bia

. . . *stein æf[tir] Bio[rn]* . . .

» . . . sten efter Björn . . . »

Till läsningen: Celsius har endast kunnat läsa några få runor: **ain + ift . . . - b.**

64. Spånga kyrka.

Pl. 44.

Litteratur: B 152, L 1679. J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 270; O. Celsius, SR 2, s. 467; UFT h. 2 (1872), s. 67; E. Brate, Anteckningar (ATA); Skrivelse från B. Bergman till Riksantikvarien ^{24/9} 1924; B. Bergman i Fornvännen 1926, s. 197; Järvafältets fornlämningar (1929), s. 36.

Äldre avbildning: Leitz och Hadorph, träsnitt (Peringskiöld a. a. och B 152); Bergman a. a.

Gravhällen omtalas i Hadorphs resejournal på följande sätt: »I Sakerstije dören ligger en christen manz Runesten som har varit tagen på kyrkiegården och inlagd i dören, tå kyrkian är tillökt». Peringskiöld har försett det av Hadorph och Leitz signerade träsnittet med underskriften: »Spånga Sakerstie tryskell»; *Bautil*: »Sakerstie dörren». O. Celsius: »i Sacristiedörren, till tryskel». Som tröskelsten i sakristidörren låg stenen fortfarande 1872 (*UFT*) och ännu 1902, då Brate undersökte inskriften. »Sakristidörrens öppning är 1,03 m. bred, och stenen ligger med sin längd i denna riktning. Nedre ändan på korsets fot är 4 cm. från östra dörrposten och begränsas af en rak linie; vid västra dörrposten synes nedre hälften af högra och vänstra korsarmarne; hvad som af stenen är därofvänför är alltså täckt af den västra dörrpostens mur». — Senare har stenen blifvit framtagen. Den låg 1924 på östra kyrkogårdsmuren, men uppställdes följande år i vapenhuset, fästad vid väggen, t. h. om ingången till kyrkan.

Rödbrun sandsten. Längd 1,22 m., bredd (över korsmitten) 0,74 m. Nedre delen av stenen är avslagen; likaså är ett stycke borta på h. sidan nedtill. Ristningen är mycket skadad genom långvarig nötning; särskilt gäller detta om stenens mellersta och nedre delar. Inskriften är därför mycket svårläst, delvis alldeles förstörd.

Stenen är trapezformad, den avsmalnar nedåt, och dess överkant har sålunda varit bredare än dess underkant. På mitten finnes ett enkelt kors med ett långt skaft. Inskriften går mellan enkla ramlinjer längs stenens kanter. Stenen har ursprungligen legat på en grav, möjligen som lockhäll över en gravkista, och är sålunda ett till kyrkan och kyrkogården knutet monument. Den är av samma karaktär som de runristade gravhällarna från Norrsunda (*Sveriges kyrkor*, Uppland, bd 4, s. 49 f.), Odensala (B 170) och S:t Per, Sigtuna (*UFT* bd 6, s. 8).

I själva mitten på korset finnes ett djupt, avlångt hål. Det har observerats redan av Celsius, som — säkerligen med rätta — förmodar, att det »torde varit brukat till smörielse kaar».

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 152):

- - u⁵[i¹⁰patrik + o]k¹⁵ [gio]kuif²⁰[r] ²⁵pön ³⁰litu ³⁵kiar ⁴⁰mirki ⁴⁵iftir ar - - - tur⁵⁰[æip] : [oæ]

.... þøn letu giæra mæarki æftir

».... de läto göra minnesmärket efter»

Till läsningen: Efter den första, tämligen tydliga runan 3 **u** synes endast nedre delen av två stavar, varefter inskriften är totalt bortnött till 12 **k**, som är tämligen säkert, liksom 16 **k**. 18 **i** kan möjligen ha haft en bistav upptill (I?). 29 är osäkert. 17—20 kan ha varit **ulfr**. Relativt tydligt är det följande 21—36 **pön litu kiar mirki**. Mellan 31 **r** och 32 **m** har knappast funnits någon runa. Bst i 38 **f** skymta endast ytterst svagt. Av 39 **t** är v. bst borta, den h. är tydlig. Efter 43 **r** synas i övre raden endast två stavar; den ena är kanske ramstreck. 47—49 **tur** äro inskriftens sista säkra runor; framför 47 **t** finnes intet spår av runa och efter 49 **r** endast tre stavar jämte ett :.

Inskriften tycks använda det helstungna runalfabetet. Säkert är **ö** i 21—23 **pön**, jämfört med 11, 15 och 53 **o**. Även språkformen *þøn* är anmärkningsvärd, med övergång av *au* till *ö*. Den tyder på relativt sen tid.

Framför den tydbara delen av inskriften ha stått två eller flera namn. Åtminstone ett av dessa har, såsom pronomenformen *þøn* visar, varit kvinnonamn.

I Spånga vapenhus förvaras ännu en gravsten från tidig medeltid, utan inskrift men prydd med ett stort kors, sannolikt föreställande ett processionskrucifix, buret på en lång stång. Det är säkerligen denna sten som åsyftas med följande uppgift i *Ransakningarna*: »Vthom Kyrkiodören finnes en Sten med ett stoort Kårss, ther under förmenas liggia någon af dhe framfarne Heeliga».

De båda stenarna, av samma material, med samma form, ornerade på så likartat sätt, häröra säkerligen från samma tid, de äldsta bevarade monument av en kyrka och en kyrkogård i Spånga.

65. Spånga kyrka.

Pl. 42.

Litteratur: Brev från prof. E. O. Arenander till Riksantikvarien ^{26/7} 1901; E. Brate, Anteckningar (ATA).

Avbildning: Brate 1902 (ATA).

Professor E. O. Arenander meddelade 1901, att han som skolyngling iakttagit ett stycke av en röd runsten »i själfva norra porten till kyrkogårdsmuren». Vid Brates besök 1902 låg det på marken i norra kyrkogårdsporten. Det söktes förgäves 1934 och var troligen förkommet redan vid B. Bergmans inventering av socknens fornminnen tio år tidigare.

Rödbrun sandsten. Längd 0,38 m., bredd 0,28—0,24 m.

Inskrift (enligt Brate):

betar + la -

5

Till läsningen: 5 **r** är »något matt men fullt tydligt». Av 7 **a** är »egentligen blott stafven klar upptill och nedtill, af kännestreckket en ringa skugga». Denna runa måste alltså anses